

Jaargang 42

Nummer 3

Mei 2011

Prijs € 6,20

Provinciale Staten
of Eerste Kamer?

Maatschappij Politiek

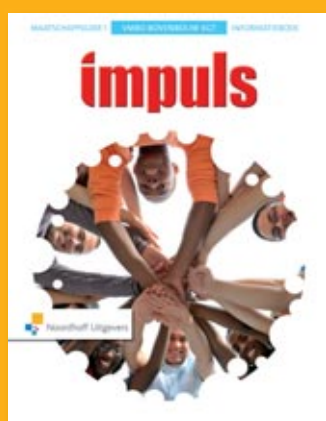

Vakblad voor
Maatschappijleer

Nu ook
voor
M2!

 Noordhoff Uitgevers

De nieuwe **Impuls**
3^e editie **vmbo bovenbouw**:
actueel, aansprekend
en betrouwbaar.

impuls

Kies NU voor een nieuwe Impuls!

Vraag nu uw beoordelingsexemplaar aan via
www.impuls.noordhoff.nl

Noordhoff Uitgevers werkt voor de docent

Redactioneel

Moed puttend uit het succes van de Tunesiërs durft de oppositie tegen de autoritaire regimes elders in de Arabische wereld massaal en openlijk haar stem te verheffen en het aftreden van de dictatoriale heersers en ingrijpende politieke hervormingen te eisen. Bij alle sympathie daarvoor zijn Europa en de Verenigde Staten ook zenuwachtig: voor wie of wat gaan de dictators plaatsmaken? Zullen de nieuwe machthebbers Europa en de Verenigde Staten op hun steun voor de dictators afrekenen? Mooi trouwens, dat lid van het Europees Parlement dat zijn spreektijd gebruikte om foto's te tonen van Europese regeringsleiders die in innige omhelzing met Kadhafi en Mubarak zijn verstrengeld.

De schokgolf die door de Arabische wereld trekt, maakt pijnlijk duidelijk hoe weinig we eigenlijk van die oppositie wisten en van hoe diep de afkeer van die autoritaire regimes geworteld was en is. In dit nummer wijdt Jan de Kievid een uitgebreide bespreking aan het werk van James Scott. Scott bestudeerde hoe in autoritaire staten groepen strategieën weten te ontwikkelen om zich onder onderdrukkende staatsmacht vandaan te worstelen en domeinen te scheppen waar ze zich relatief vrij kunnen bewegen. Daarmee biedt hij tenminste een deel van de verklaring voor de kracht waarmee de Arabische oppositie zich ineens weet te manifesteren. Die kracht komt niet ineens uit het niets, uit een plotseling ontstoken volkswoede, maar (mede) uit organisatievormen die zich langdurig, maar aan het oog onttrokken – zeker het westerse oog – hebben ontwikkeld. Voer voor Maatschappijleer derhalve.

Intussen is de kleine opwinding van de Statenverkiezingen achter de rug. Nee, toch niet helemaal: op 23 mei kiezen de nieuwe Statenleden de Eerste Kamer en het ziet ernaar uit dat het gedoogkabinet-Rutte geen meerderheid gaat halen. Spannend? Een beetje toch wel, reden om in te gaan op de ingewikkelde rekenprocedure, die een ernstig manco vertoont.

Hans van der Heijde

Inhoud

Niet elke stem telt even zwaar 4
Beschouwing over de Provinciale Statenverkiezingen

Vijf vragen over Caribisch Nederland 6

Haalt de krant 2020? 7
Anna van Rijn-lezing 2011 over de toekomst van de geschreven pers

Conflict over een hoofddoek 8
Centrale plaats voor actualiteit in nieuw examenprogramma Maatschappijwetenschappen

Roze schermen en spekjes 10
Gay Straight Alliance op school

Dictators moeten leren lezen 12
Kennismaking met antropoloog en politicoloog James Scott

RUBRIEKEN

Grom 11

Lesmateriaal 14
Polderen voor beginners

Recensies 16

De werkvloer 20
Samen huilen om Hazes

Geknipt 21

NVLM 22

Gesignaleerd 23

Niet elke stem telt even zwaar

Hans van der Heijde

Een bijzondere omstandigheid, een hoge opkomst, spannende uitslagen en een climax die een anticlimax werd, zo vat Hans van der Heijde de Provinciale Statenverkiezingen van 2 maart jongstleden maar even samen. Hij biedt een terugblik, achtergronden en een idee.

Verkiezingen voor de Provinciale Staten zijn zelden opwindende gebeurtenissen. Die van 2 maart waren dat wel, zij het niet zozeer vanwege de provinciale politiek. In een lange aanloop werden de kiezers op koortstemperatuur (nou ja, een lichte verhoging) gebracht door de zetelverdeling in de Eerste Kamer tot inzet te verklaren. Het merkwaardigste fenomeen in dat verband is dat de deelnemers aan de televisiedebatten lijsttrekkers voor de Eerste Kamerverkiezingen waren; het waren politici waarop de kiezer zijn stem helemaal niet kon uitbrengen.

Anticlimax

Intussen werd door de massamedia, met name de televisie, toegewerkt naar een scenario voor een paardenren: zonder nek-aan-nek-race geen spannende televisie immers. Op zichzelf is daar niet veel op tegen, maar in dit geval nam dat streven tijdens de verkiezingsuitzending potsierlijke vormen aan: eerst 35 zetels in de Eerste Kamer voorspeld voor de coalitie (met inbegrip van de PVV), toen 36, toen 37 en om kwart over één 's nachts leek ook die zo belangrijke achtendertigste horde te zijn genomen. Dat de 566 nieuw gekozen Statenleden op 23 mei nog moeten stemmen en dat zij dat zonder last doen, werd voor het gemak maar even weggemoffeld. Zou

het niet kunnen dat een paar kritische CDA-Statenleden van de gelegenheid gebruikmaakten om de coalitie een meerderheid te onthouden? Overigens maakt de complexiteit van de zetelberekening voor de Eerste Kamer dat uit percentages behaalde stemmen voor de Provinciale Staten niet zomaar even zetels in die Kamer kunnen worden afgeleid. Als met dergelijke overwegingen echter expliciet rekening moet worden gehouden, wordt de vaart en spanning

De zetelverdeling kent een onzuiverheid, die aan de kaak moet worden gesteld.

uit de uitzending gehaald. De straf kwam echter snel: de aankondiging dat die achtendertigste zetel zou worden gehaald, moest weer worden ingetrokken. Jammer, een uitzending die eindigt met onzekerheid eindigt met een anticlimax. Overigens bleek later ook de conclusie dat de Onafhankelijke Senaatsfractie (OSF, een kongsi van provinciaal

belang partijen, met de Friese Nationale Partij (FNP), als grootste deelnemer, en nu met één senator in de Eerste Kamer vertegenwoordigd) geen zetel zou halen, moest worden ingetrokken; strategisch stemmen door Statenleden op 23 mei, in dit geval door een deel van de 50PLUS-Statenleden, betekent handhaving van de OSF in de Eerste Kamer.

Natuurlijk is een dergelijke verkiezingsuitzending niet een lesje staatsrecht voor de kiezers, maar gegeven de volstrekte onbekendheid van het overgrote deel van de kiezers met de wijze waarop de zetelverdeling in de Eerste Kamer wordt berekend, zou een kwartiertje degelijke voorlichting niet hebben bestaan. Temeer omdat die procedure een onzuiverheid kent, die hoognodig aan de kaak moet worden gesteld. Mosterd na de maaltijd misschien, maar ik waag me er toch aan.

Stemwaardeberekening

Afhankelijk van de grootte qua inwonertal per provincie varieert het aantal Statenleden van minimaal 39 voor de kleinste provincie (Zeeland) tot maximaal 55 voor de grootste provincie (onder andere Zuid-Holland). Die verhouding is echter verre van evenredig met de verhouding qua inwonertallen: Zeeland minder dan 400.000, Zuid-Holland meer dan 3.500.000 inwoners. Daarom moet worden gecompenseerd. Door het inwonertal van een provincie te delen door het aantal Statenzetels, vermenigvuldigd met honderd krijgt men een getal dat als stemwaarde per Statenlid dient. De stemwaarde op 23 mei van een Zuid-Hollands Statenlid is ruim viermaal zo groot als die van een Fries Statenlid (de Friese Staten tellen 43 zetels). Anders gezegd: de Zuid-Hollandse Statenleden vullen met hun stemmen (afgerond) zestien Eerste Kamerzetels, de Friese drie á vier. Let wel: aangezien het stelsel van evenredige vertegenwoordiging voor de Eerste Kamerverkiezingen wordt gehanteerd kunnen zetels niet rechtstreeks tot provincies worden herleid.

Deze stemwaardeberekening is raar. Of het nu gemeenteraads-, Staten-, of Tweede Kamerverkiezingen zijn, de kiesdeler (het aantal stemmen nodig voor één zetel) wordt berekend door het totale aantal uitgebrachte (geldige) stemmen te delen door het aantal te verdelen zetels. Met andere woorden: de

kiezersopkomst bepaalt de kiesdeler – en niet het inwonertal.

Door per provincie het inwonertal te nemen ter bepaling van die stemwaarde, en niet de opkomst van die inwoners bij Statenverkiezingen, dreigt het beginsel dat elke stem even zwaar moet tellen geweld te worden aangedaan, namelijk als de opkomstcijfers per provincie sterk verschillen; en dat deden ze.

Friesland scoorde bijna 60 procent opkomst, ruim 5 procent meer dan het landelijke cijfer. Zuid-Holland zat onder dat landelijk cijfer. Dat heeft echter geen enkele consequentie voor de stemwaarde van Friese, respectievelijk Zuid-Hollandse Statenleden! Ook al zou de Zuid-Hollandse opkomst een tragisch dieptepunt hebben bereikt van, zeg 1 procent, terwijl de Friezen een magische opkomst van 100 procent realiseerden, dan nog vullen de Zuid-Hollandse Statenleden op 23 mei zestien Eerste Kamerzetels en de Friese drie tot vier zetels. Met andere woorden: de stem van een Zuid-Hollandse kiezer telt dan heel veel zwaarder dan die van een Friese kiezer.

De vraag is waarom voor deze formule is gekozen. Stamt deze slechts uit de tijd dat de opkomstplicht nog gold? Als dat klopt mag de Eerste Kamer zichzelf onzorgvuldigheid verwijten, want de herzieningen van de Provinciewet sinds het afschaffen van de opkomstplicht hebben wel degelijk de mogelijkheid

geboden om die formule te wijzigen en niet het inwonertal, maar de opkomst een bepalende rol voor de kiesdelerberekening te laten spelen.

Beleidsuitvoerders

Een meerderheid van de kiezers wist niet welke partijen in hun provincie in de Gedeputeerde Staten een coalitie vormden. Dat kan die kiezers kwalijk worden genomen, maar dat lijkt me niet terecht. Men kan zich afvragen of die kiezers eigenlijk wel verschil merken tussen de verschillende coalities. Provinciale politiek verdient amper die naam, omdat de politieke manoeuvreerruimte voor beleid uiterst klein is. De provincie is maar op een beperkt aantal beleidsterreinen actief en de Europese Unie en Den Haag bepalen in hoge mate wat daar dient te gebeuren: als overheidslaag is de provincie niet zozeer de maker, als wel de uitvoerder van het beleid. Dat ziet men terug bij de publiekelijk af te leggen verantwoording. Zo zijn veel mensen in en rond Harlingen fel tegen de (al bijna gerealiseerde) bouw van een afvalverbrandingsinstallatie aldaar. De Friese PVV haakte daar op in en haalde zelfs Geert Wilders naar het bouwterrein. In debatten tijdens de verkiezingscampagne konden de gedeputeerden zich eenvoudig van de kwestie afmaken: hun bevoegdheid in deze beperkt zich immers tot het handhaven van milieueisen. Ook al zijn ze faliekant tegen de

bouw, als er geen harde gronden voor de weigering van milieuvergunningen zijn, is de kous voor Gedeputeerde en Provinciale Staten af en moeten de klagers maar naar de Raad van State gaan – dit hadden ze overigens al gedaan.

Districtenstelsel

Politisering van de provincie zit er niet in. Hoe kunnen de kiezers dan wel belangstellender worden gemaakt? OSF-Eerste Kamerlid Henk ten Hoeve had een aardig idee, dat kan worden gerealiseerd zonder dat een grondwetswijziging noodzakelijk is. Verbind de Eerste Kamer duidelijker met de afzonderlijke provincies. Bepaal (liefst) op basis van opkomstcijfers hoeveel Eerste Kamerzetels een provincie mag vullen en laat haar Statenleden uit een lijst van provinciale kandidaten afgevaardigden voor de Eerste Kamer kiezen. Misschien moet men nog wel een stap verder gaan: de Grondwet wél wijzigen en de Eerste Kamer direct kiezen. Als de band met de regio dan toch moet worden versterkt, is een districtenstelsel met 75 districten die elk een zetel vullen een interessante suggestie. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl.

Foto: Bob Karhof

Vijf vragen over Caribisch Nederland

Met de staatkundige hervormingen van 10 oktober 2010 is een eind gekomen aan de Nederlandse Antillen. Curaçao en Sint-Maarten hebben binnen het Koninkrijk der Nederlanden een nieuwe status gekregen, vergelijkbaar met de in 1986 toegekende *status aparte* van Aruba. Bonaire, Sint-Eustatius en Saba hebben de status van *bijzondere gemeenten* gekregen. Vijf vragen over Caribisch Nederland.

1 Wat houden de staatkundige hervormingen in?

Tot 2010 werden de eilanden van de Nederlandse Antillen, minus Aruba, door de Staten van de Nederlandse Antillen bestuurd. De 22 afgevaardigden in dit eenkamerparlement werden via directe verkiezingen gekozen. De eilanden vormden elk een kieskring. Daarnaast had elk eiland een Eilandraad. De Staten van de Nederlandse Antillen zijn nu opgeheven. Curaçao en Sint-Maarten hebben nu elk een eigen parlement én kabinet. Ook hebben beide eilanden een eigen gouverneur die het staatshoofd vertegenwoordigt. Voorheen was er één gouverneur voor alle eilanden van de Nederlandse Antillen. Voor Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (BES) betekenen de hervormingen dat de bestuurslaag van de Staten, vergelijkbaar met onze provincie, is weggefallen. Zij behouden elk hun eigen Eilandraad.

2 Onder welke provincie valt Caribisch Nederland?

Zowel Noord-Holland als Zeeland wilden de BES-eilanden wel onder hun hoede nemen. Ook bestond het idee van de eilanden een aparte provincie te maken. Beide ideeën zijn niet doorgevoerd, en daarom vallen de eilanden direct onder het Rijk. De Rijksoverheid werkt op de eilanden onder de nieuwe naam Rijksdienst Caribisch Nederland. Hierin werken de verschillende ministeries samen. Ze kennen dan ook geen provinciale verkiezingen.

3 Welke organen worden via verkiezingen samengesteld?

De bewoners van Bonaire, Sint-Eustatius en Saba kiezen elke vier jaar een Eilandraad. Deze raad, vergelijkbaar met de gemeenteraad, controleert het Bestuurscollege, het dagelijkse bestuur op het eiland. Het Bestuurscollege wordt gevormd door een gezaghebber (burgemeester) en eilandgedeputeerden (wethouders). Met de nieuwe status van de eilanden is ook kiesrecht voor de Eerste Kamer beloofd. Hiervoor is een grondwetswijziging nodig. Het voorstel voor deze wijziging ligt op dit moment bij de Raad van State. De bewoners van Bonaire, Sint-Eustatius en Saba hebben ook kiesrecht voor de Tweede Kamer in Nederland. Omdat Curaçao en Sint-Maarten een eigen parlement hebben, mogen zij niet voor de Tweede Kamer stemmen. De bewoners hebben de Nederlandse nationaliteit en mogen daarom ook voor het Europees Parlement stemmen.

4 Hoe verhoudt Caribisch Nederland zich tot Europa?

In de Europese Unie hebben de BES-eilanden, net als Aruba, Curaçao en Sint-Maarten, de status van *Landen en Gebieden Overzee* (LGO). De bewoners zijn, als onderdanen van het Koninkrijk der Nederlanden, Europese burgers, maar maken geen deel uit van de Europese Unie (EU). Sinds het *Verdrag van Lissabon* zijn ze wel met Nederland geassocieerd. Dit geeft ze een aantal voordelen. Zo krijgen de eilanden middelen uit het Europees Ontwikkelingsfonds. Dit was echter ook al zo voor de hervormingen van 2010. Bij de Raad van State leeft de wens de LGO-status te veranderen in die van *ultraperifere regio* (UPR). Dit is een status voor een gebiedsdeel van een lidstaat van de Europese Unie waar de EU-wetgeving geldt. Het gebiedsdeel is dus onderdeel van de Europese Unie, in tegenstelling tot een LGO. Door de grote afstand tussen een ultraperifere regio en Europa bestaat de mogelijkheid uitzonderingen te maken in de geldigheid van de Europese wetgeving. Samen met de nieuwe status krijgen de BES-eilanden ook een nieuwe munt: de Antilliaanse gulden is vervangen door de Amerikaanse dollar.

5 Hoe zit het met het homohuwelijk?

De eerste vijf jaar zal vooral de Antilliaanse wetgeving, die het homohuwelijk niet toestaat, van kracht blijven. Saba biedt sinds 2010 desondanks de mogelijkheid voor homoseksuelen om te trouwen, maar Sint-Eustatius en Bonaire blijven zich verzetten. De Eilandraad van Sint-Eustatius nam in 2010 unaniem een motie aan tegen homohuwelijk, abortus en euthanasie. In 2015 zal de Nederlandse wetgeving geleidelijk worden ingevoerd. Er is ruimte voor uitzonderingen, maar niet op basis van ethische bezwaren.

Christine Elout

Haalt de krant 2020?

Wolter Blankert

Beleggers in kranten zijn domme ganzen. Dat moet de conclusie zijn van de lezing van Bart van Oortmerssen, lange tijd werkzaam bij het *Utrechts Nieuwsblad* en het *Algemeen Dagblad*. Het ging hier om de zeventiende Anna van Rijn-lezing, die de scholengemeenschap in Nieuwegein van dezelfde naam jaarlijks als publieke dienstverlening organiseert.

Volgens Bart van Oortmerssen, van afkomst een dagbladschrijver pur sang, is de gedrukte krant als verouderd medium tot ondergang gedoemd. Dat zal de komende vijf jaar zijn beslag krijgen. Daarna zal internet de nieuwsvoorziening geheel beheersen, vooral via de *sociale netwerken* als Twitter, Hyves en Facebook. Die zullen in belangrijke mate de nieuwsfunctie van de kranten overnemen; voor een deel hebben ze dat al gedaan. Kranten brengen nieuws en commentaar. Nieuws verspreidt zich nu al pijlsnel via die genoemde media. Ook bij het ventileren van opinies holt de autoriteit van gevestigde commentatoren achteruit, in toenemende mate toont men meer interesse in de meningen vanuit de *vriendenkring*. Tegen dit geweld van de moderne media is de uit de achttiende eeuw stammende krant niet opgewassen.

Sociale media

Die sociale media vormen bepaald geen hype, maar kunnen in zekere zin als de grootste verandering sinds de industriële revolutie worden beschouwd. Nu al besteedt de gebruiker van internet gemiddeld meer tijd aan deze media dan aan e-mail. Vooral de groei van het aantal gebruikers is indrukwekkend. Nooit eerder hebben zo velen in zo'n korte tijd een

nieuw medium omarmd voor zo veel verschillende doelen. Zo maken bedrijven meer en meer gebruik van deze media om hun vacatures te vervullen. Op vrijwel alle terreinen moet de krant het tegen de dynamiek van de sociale netwerken afleggen: lage frequentie, alleen tekst met foto, beperkte ruimte, eenrichtingsverkeer vanuit de redactie en te weinig gespecialiseerd. Het is dan ook geen wonder dat de krantenlezer inmiddels gemiddeld de eerbiedwaardige leeftijd van vijftig jaar heeft bereikt. De kranten zijn bovendien niet bereid hun nederlaag onder ogen te zien. Dat maakt ze extra kwetsbaar. In plaats van op de nieuwe media in te springen, hebben ze vele kansen laten liggen. Omdat ze voor hun inkomsten nu nog grotendeels van het bedrukte papier afhankelijk zijn, stoppen ze daar hun meeste energie en middelen in, en investeren ze niet werkelijk in de toekomst. Wel moet worden erkend dat het verdienen van geld via die nieuwe media nog steeds een heidense klus is. Natuurlijk, zo betoogde de spreker, kleven aan de nieuw media ook nadelen, al zijn die van weinig invloed op hun volledige overwinning: verlies van privacy (altijd valt na te gaan wat iemand heeft geraadpleegd), mogelijk sociale armoede in het *echte* leven, infobesitas (een wer-

kelijke verslaafdheid om constant op de hoogte te zijn) en daardoor mogelijk concentratieverlies.

Leerlingen

In de traditie van het Anna van Rijn College wordt de spreker na afloop kritisch aan de tand gevoeld door een panel van goed voorbereide leerlingen. Als ervaringsdeskundigen betwistten de leerlingen het belang van elektronische netwerken niet, maar als algehele vervanger van de krant? Daarvan waren ze minder overtuigd dan de ervaren courancier. Hoe weet men dat nieuwsbronnen betrouwbaar zijn en welk belang moet men aan het commentaar van Jan en Alleman hechten? Van Oortmerssen erkende dat het nieuws van karakter zou veranderen en waarschijnlijk minder objectief zou worden, maar de verschuiving van interesse in feiten naar belangstelling voor meningen tekent zich al langere tijd af. Bovendien zal de kwaliteit zichzelf filteren; mensen hebben snel genoeg door wat betrouwbaar en onderbouwd is en wat niet. In Wikipedia bestond aanvankelijk geen enkel vertrouwen, totdat bleek dat deze elektronische encyclopedie qua betrouwbaarheid eenvoudig aan haar illustere papieren voorgangers kan tippen. Zo heeft ook WikiLeaks meer geopenbaard dan heel wat kranten bij elkaar, zij het nu nog in nauwe samenwerking met die traditionele kranten. Die samenwerking voor een wijde verspreiding zal in de toekomst overbodig worden. De leerlingen lieten zich niet wegspeelen door deze voorbeelden. Zij hielden met tal van argumenten staande dat er ook in de toekomst behoefte zal blijven bestaan aan betrouwbaar, gedoseerd nieuws materiaal, met opinies waar men werkelijk waarde aan kan hechten. Die behoefte voelen ze nu al en zeker als ze de leeftijd van vijftig jaar zouden hebben bereikt. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:
w.blankert@maatschappijenpolitiek.nl.

Het volgende nummer van *Maatschappij & Politiek* zal aan politiek en media zijn gewijd. Hierin zal de verhouding tussen nieuwe en oude media opnieuw aan de orde komen.

Conflict over een hoofddoek

Lieke Meijs

In Maatschappijwetenschappen speelt actualiteit een belangrijke rol. Als er iets opmerkelijks in de samenleving gebeurt, willen leerlingen daar bij Maatschappijleer of Maatschappijwetenschappen over praten. Omgekeerd heeft het aan de orde stellen van actuele gebeurtenissen door de docent het effect dat de nieuwsgierigheid van leerlingen voor het nieuws wordt gewekt. Dit gebeurt meestal op een ad-hocmanier, soms beperkt in tijd, vaak zonder koppeling van die actualiteit aan de lesstof.

Zowel het havo- als het nieuwe vwo-examenprogramma Maatschappijwetenschappen heeft een schoolexamen domein F: *Analyse van een sociale actualiteit*. In het rapport van de Vervolgcommissie Maatschappijwetenschappen wordt toegelicht dat leerlingen de kernconcepten ook op de actualiteit moeten leren toepassen. Dat is een mooie uitdaging, maar de vraag is hoe dit in de lessen op een systematische wijze kan gebeuren. In een workshop van Krant in de Klas kregen de acht materiaalontwikkelaars voor de *pilot* Maatschappijwetenschappen tips en ideeën aangereikt door Chris van Hall.

Actualiteit in de les

In *Maatschappij & Politiek* werd al eerder ingegaan op de functie en kwaliteit van nieuwsquizen in het schoolexamen.¹ Het zou goed zijn als leerlingen leren om de complexiteit van een actuele gebeurtenis te ontrafelen en die tegen het decor van maatschappelijke verhoudingen en structuren weten te interpre-

teren. Kennis van het vak wordt daarmee ook toegepaste kennis. Van Hall onderstreepte dat een vak als Maatschappijwetenschappen niet om de actualiteit heen kan. Immers, de rol van media en actualiteit wordt steeds groter en de ontwikkelingen gaan steeds sneller. In Nederland lezen 9 miljoen mensen dagelijks een krant, in welke vorm dan ook. Actualiteit is continu beschikbaar en toegankelijk voor het onderwijs. Kranten bieden dagelijks een samenvatting van de wereld. Nu de directe actualiteit ook via andere media mensen bereikt, krijgen kranten steeds meer de functie om achtergronden te belichten. Als voorbeeld gelden de *infographics* op de website van *NRC Handelsblad* over de situatie in Libië. Behalve dat actualiteit het onderwijs betekenisvoller maakt, zijn leerlingen gemotiveerd als ze zelf naar hen aansprekend onderwerp op zoek kunnen gaan.

Soorten actualiteit

Van Hall onderscheidt verschillende soorten actualiteiten die op meerdere

wijzen kunnen worden ingezet. Dat is allereerst een *algemeen maatschappelijk probleem* waar regelmatig over in de media wordt gepubliceerd. Een docent kan daar een grote praktische opdracht aan wijden. Huub Philippens gaf daarover op de afgelopen Docentendag een presentatie.² Leerlingen kiezen een onderwerp (maatschappelijk probleem) en leggen daar gedurende het jaar een eigen dossier over aan. Ze vullen per periode het analyseschema verder in, zodat ze steeds opnieuw hun artikelen onder de loep nemen. Een tweede soort is de *voorspelbare actualiteit* van bijvoorbeeld Prinsjesdag, verkiezingen of de Dag van de Mensenrechten. Het type opdracht waarmee leerlingen deze gebeurtenis kunnen analyseren, kan in feite steeds beschikbaar blijven. Een derde soort is die van de *onvoorspelbare terugkerende actualiteit* zoals natuurrampen, politieke crises, of moord en doodslag. Ook daarover zijn te actualiseren dossiers aan te leggen. De laatste soort, *de zich opdringende actualiteit*, verlangt van docenten improvisatie bij het een plaats geven in de les.

Analysevragen

Leerlingen hebben gereedschap nodig waarmee ze een, in een krantenartikel beschreven actualiteit te lijf kunnen gaan. Krant in de Klas hanteert vijf W's: (i) *wat* is er gebeurd, (ii) *waar* gebeurde het, (iii) *wanneer* gebeurde het, (iv) *wie* waren erbij en (v) *waarom* gebeurde het. (Er zou ook nog 'hoe' gebeurde het' bij kunnen.) Dat zijn standaardvragen die bij alle vakken kunnen worden gehanteerd. Voor Maatschappijwetenschappen zijn meer specifieke vakvragen nodig. Huub Philippens laat leerlingen

Stichting Krant in de Klas

Gratis kranten:

www.gratiskrantenservice.nl

Lesmaterialenoverzicht voortgezet onderwijs:

www.krantindeklas.nl/site/lesmateriaal_vo/

Zelf online een krant maken:

www.krantenmaken.nl

Leerlingenabonnement:

www.krantindeklas.nl/site/krantenservice/leerlingenabonnement_vombo/

Nieuwsquiz:

www.nieuwsquizuitdekrant.nl

de volgende analysevragen gebruiken: welke actoren zijn betrokken; welke waarden en belangen hebben die actoren; vanuit welk waardesysteem denken de actoren; en welk beleid wordt gevoerd?

Het nieuwe examenprogramma reikt leerlingen het meer uitgebreide analyse-gereedschap aan van 23 kernconcepten, geordend naar vier hoofdconcepten: vorming, binding, verhouding en verandering. Na het lezen van het krantenartikel 'Belgische wil niet meer de HEMA werken' in *De Telegraaf* van 12 maart jongstleden³, kiezen leerlingen zelf uit de vier hoofdconcepten welke van toepassing is of zijn op het onderwerp 'conflict over het dragen van een hoofddoek in een werksituatie'. Bij een keuze voor *vorming* (een andere keuze is ook mogelijk, bijvoorbeeld voor *verhouding* met de kernconcepten *macht/gezag* en *conflict/samenwerking*), zijn de volgende analysevragen relevant:

- In hoeverre hebben bepaalde waarden/opvattingen bijgedragen tot het ontstaan van het vraagstuk?
- In hoeverre zijn bepaalde waarden/opvattingen door het vraagstuk ontstaan of gewijzigd?

- Komen door het vraagstuk bepaalde waarden van de samenleving in het geding?
- Is er sprake van een bepaalde beeldvorming over dit vraagstuk door de berichtgeving in de media?
- Wat is het ideologische karakter van dit vraagstuk?
- Wat zijn de belangrijkste opvattingen van politieke partijen over de aanpak van dit vraagstuk?
- Welke kenmerken van de Nederlandse cultuur spelen een rol bij dit vraagstuk?⁴

Het is wel zwaar gereedschap voor een dergelijk klein bericht, maar een training waarbij leerlingen in eerste instantie vooral leren nadenken over de keuze welke van de vier hoofdconcepten op dit artikel van toepassing is, is al een eerste stap in het aanleren van analysevaardigheden. De beantwoording van één van bovengenoemde analysevragen kan dan al de tweede stap zijn.

De materiaalontwikkelaars die nieuw lesmateriaal voor de *pilot* ontwikkelen, buigen zich nog over een meer toegankelijke set analysevragen. Vooralsnog was het ook voor henzelf een goede

oefening hoe, bij het domein *Analyse van een sociale actualiteit*, met de kernconcepten om te gaan. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:

l.meijs@maatschappijpolitiek.nl.

Noten

1. Lieke Meijs, 'Actualiteit in de klas', in: *Maatschappij & Politiek*, jrg.40 (2009) nr.7, pp.9–12.
2. Voor de powerpointpresentatie van Huub Philippens zie: www.publiek-politiek.nl/Bestanden/D-dag2011-PO-over-een-maatschappelijk-probleem-in-de-actualiteit-Huub-Philippens
3. 'Belgische wil niet meer de HEMA werken' in: *De Telegraaf*, 12 maart 2011, www.telegraaf.nl/binnenland/9249039/_Belgische_wil_niet_meer_bij_Hema_werken_.html
4. Zie voor suggesties voor analysevragen: Vervolgcommissie Maatschappijwetenschappen, *Maatschappijwetenschappen, Vernieuwd Examenprogramma*, Den Haag/Enschede 2009, pp. 66 e.v.

Actualiteit in de klas: 'Is er nog toekomst op de arbeidsmarkt voor draagsters van een hoofddoek?' (Foto: iStockphoto.com)

Roze schermen en spekjes

Anita Alsemgeest

Gay Straight Alliance tracht samenwerking ten behoeve van een tolerant leer- en leefklimaat te bevorderen door middel van aandacht voor seksuele diversiteit op school. Het verschijnsel dat uit de Verenigde Staten is overgewaaid, is op Nederlandse scholen een nieuw fenomeen. Maatschappijleerdocent Anita Alsemgeest van het Montessori Lyceum Amsterdam laat u kennismaken met deze alliantie.

Tot een jaar geleden had ik nog nooit gehoord van *Gay Straight Alliances*. Ondertussen heb ik op veel plekken in Nederland verteld wat een *Gay Straight Alliance* (GSA) is. Het is een club op school, gesteund door het COC, de Nederlandse vereniging tot integratie van homoseksueliteit, maar georganiseerd door en voor leerlingen en docenten die vinden dat acceptatie van seksualiteit die anders is dan de heteroseksuele norm, meer aandacht verdient. *Gay Straight Alliance* (met de nadruk op homo én hetero) is een verbond tussen betrokkenen op school om aandacht te vragen voor, en gezicht te geven aan anders zijn.

Schijnbare veiligheid

Het Montessori Lyceum Amsterdam is een witte school in Amsterdam-Zuid, waarvan veel mensen zouden zeggen 'dat een speciale club voor acceptatie van anderen daar niet nodig is' en 'dat het daar toch wel goed zit met de tolerantie'. Dat zeiden ook veel leerlingen toen aan het begin van dit jaar een GSA op het Montessori Lyceum werd gerealiseerd. Als hen evenwel werd gevraagd hoeveel homoseksuele docenten ze kunnen aan-

wijzen, kwamen ze niet ver; om over medeleerlingen maar te zwijgen. Geruchten en ideeën, veel verder kwamen de meesten niet. Ook op het keurig beschermde Montessori Lyceum, waar politiek correcte en sociaal wenselijke antwoorden niet vanzelfsprekend zijn, heersen vooroordelen. Docenten en leerlingen komen niet gemakkelijk uit de kast. Zelfs niet in een schijnbaar veilig klimaat van tolerantie.

Roze beeldschermen

Aan het einde van het vorige schooljaar werd een collega door een leerling benaderd. Het COC organiseerde een bijeenkomst voor docenten om uit te leggen wat een GSA is en hoe deze op school zou kunnen worden opgezet. Een

groepje (homo- en heteroseksuele) docenten voerde voor de zomer gesprekken over vragen als: wat stellen we ons bij een dergelijke GSA voor, hoe willen we er zelf in staan, en hoe actief willen wij zijn? De uitgangspunten van de docenten van het Montessori Lyceum werden: *diversiteit en ruimte voor het jezelf zijn*. Een leerlinge bezocht een jongerenbijeenkomst van het COC over GSA's en kwam dolenthousiast terug. Na een gesprek met de directie was het aan het begin van dit schooljaar zover: in de roze week (de nationale week om aandacht te vragen voor seksuele diversiteit) kleurden alle bureaubladen van de computers in de school roze en werden alle belangstellende leerlingen uitgenodigd voor een inloop tijdens de pauze. Een week van roze spekjes later waren er ruim vijftig leerlingen die zich voor een mailinglist hadden aangemeld; leerlingen die zich vaak afvroegen waar die GSA voor nodig was, maar die wel vonden dat iedereen gelijkwaardig moet zijn. Uit gesprekken met leerlingen bleek dat de school en de wereld toch niet zo tolerant zijn als men dacht. Ter illustratie dient een jongen uit vwo-4 die vertelde dat hij een jaar eerder op school uit de kast was gekomen, maar nu door al zijn 'vrienden' werd genegeerd. Men vindt het oké, maar wil er niet over spreken of er iets van weten.

Voorbeeldfunctie

De leerlingen op de lijst werden voor een bijeenkomst uitgenodigd, tijdens welke het idee werd geboren om aan de internationale *Paarse Vrijdag* deel te nemen. De school werd vol posters gehangen en iedereen werd gevraagd zich paars te kleden om zo aandacht voor homoseksualiteit te vragen. Dit succes heeft voor meer zichtbaarheid van de GSA gezorgd, maar nog lang niet iedereen heeft door wat er aan de hand is of houdt zich expres afzijdig. Een leerling formuleerde dat laatst mooi: 'Het is

niet stoer om betrokken te zijn, je moet doen alsof niets je iets kan schelen'. Binnenkort is de volgende leerlingen-bijeenkomst op het Montessori Lyceum. Docenten willen met alle liefde faciliteren, maar de leerlingen zullen zelf de kar moeten trekken: het is hun GSA. Er staan diverse acties op stapel: GSA-week en de Roze Filmdagen (vier leerlingen van het Montessori Lyceum Amsterdam zitten in de jeugdjury).

Zelf hoef ik niet zo nodig op de voorgrond vanwege mijn geardheid, maar ik heb het gevoel dat ik hier wel in moet stappen, omdat ik weet dat ik voor leerlingen een voorbeeldfunctie kan hebben. Zou ik dit op een zwarte vmbo-school ook doen? Ja, ik heb daar jaren gewerkt en ben altijd uit de kast geweest. Er waren nooit problemen met mijn leerlingen, maar wel met degenen die ik niet in de les had en die nieuw op school waren. Die sprak ik aan en ook daar was het probleem snel verdwenen. Steun van de directie en collega's was daarbij echter wel nodig.

Maatschappijleer

Wat is nodig om een GSA uit de grond te stampen? Enthousiasme, hart voor leerlingen en en leerlingen. Maak direct duidelijk dat het niet een club is voor homo's die iets leuks willen doen of willen relschoppen. Het moet een gemengd gezelschap zijn, omdat daar de discussie begint: met elkaar. Het is misschien een aardig idee om daar in de les eens bij stil te staan. Maatschappijleer is daar, met de huidige ideeën over burgerschapszin, bij het onderwerp pluriforme samenleving, maatschappelijke tegenstellingen en in de lessen over mensenrechten, het geschikte vak voor. Het COC biedt volop materiaal in de vorm van, onder meer, posters en folders. Ook organiseert het COC door het hele land docentenbijeenkomsten en -discussies.

De hoop is dat als maar genoeg mensen op genoeg scholen dit initiatief uitdragen, er ooit eens kan worden gezegd dat een dergelijke groep echt overbodig is. ◀

Anita Alsemgeest is als docente Maatschappijleer verbonden aan het Montessori Lyceum in Amsterdam.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: menp@publiek-politiek.nl.

Foto: Koen van Rossum

Onze weggeschoolde elite

De noodkreten over de teloorgang van het onderwijs komen niet meer alleen van gefrustreerde oude (onderwijs)mannen. De zorg wordt nu breed gedragen en aan de kritiek liggen serieuze onderzoeken ten grondslag.

Feit is dat sinds de jaren zestig het onderwijs stelselmatig is opgetuigd met steeds meer en telkens veranderende maatschappijpolitieke doelstellingen. Vooral de gelijkheidsillusie, die verbreding predikte ten koste van de als elitair verketterde verdieping en die sociale vorming eiste ten koste van kennisoverdracht, heeft veel schade aangericht.

Die verbreding was niet alleen politiek-ideologisch gemotiveerd (emancipatie, democratisering), maar ook economisch. De oude economie had aantoonbaar baat bij verhoging van het onderwijspeil van een bevolking *als geheel*, te realiseren door de hele jeugd in haar volle breedte tot minimaal het achttiende jaar op school te houden. Uitblinkers moesten hun eigen weg maar vinden. Slimme kinderen en ambitieuze jongens behoeften geen extra aandacht, de focus was geheel op de achterblijvers gericht.

Maar nu het crisis is moeten we het juist hebben van die slimme, innovatieve, ambitieuze eenlingen, van *whizzkids* die we jarenlang genegeerd of zelfs tegengewerkt hebben. De generatie die ons nu zou moeten leiden blijkt volkomen murw geschoold door politici, docenten en ouders die als hoogste ambitie koesterden de kinderen het leuk te laten hebben op school, te leren lief te zijn voor elkaar, voor de dieren en voor het milieu en alle conflicten te vermijden of uit te praten.

Niet de hele westerse wereld heeft zich indertijd aan de vervlakkingsdictatuur onderworpen. Denk aan educatief-conservatieve streken als Vlaanderen, Frankrijk en Beieren. Hun onderwijssystemen bevinden zich nu, *malgré soi*, in de voorhoede. Van de landen die *wel* door het gelijkheidsvirus zijn geteisterd, hebben sommige, anders dan wij, naast hun verloederende *comprehensives*, enkele *elitaire* topinstituten in leven gehouden, die nu de talenten leveren om de wereld uit de recessie te tillen en de concurrentiestrijd aan te gaan met de Aziaten.

Nederland-kennisland is een fraaie ambitie, maar ik ben bang dat we er te laat mee zijn.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Dictators moeten leren lezen

Jan de Kievit

De Arabische dictators, die de afgelopen maanden zijn verjaagd of wier positie wordt bedreigd, hadden beter begrepen dat hun *ondankbare* onderdanen hen kwijt wilden als ze de boeken van de Noord-Amerikaanse antropoloog en politicoloog James Scott (1936) hadden gelezen. Al tientallen jaren bestudeert Scott de verhouding van onderdrukte groepen met hun heersers. Daarbij kiest hij het perspectief van de eersten.

Hoe harder de onderdrukking, hoe meer de onderdrukten in het openbaar maskers zullen dragen. Zij zullen zich – in wat James Scott het ‘publieke transcript’ noemt – onderdanig, gehoorzaam en dankbaar tonen. Dat zegt weinig over wat zij werkelijk voelen en denken; op veilige plaatsen, waar de machthebbers niet meeluisteren, ontwikkelen zij hun *verborgen transcript*. Onder bijzondere omstandigheden, zoals nu in Arabische landen, komt dat tegenverhaal met kracht naar buiten, tot schrik en onbegrip van de heersers, die zijn gaan geloven dat het publieke transcript de enige werkelijkheid is.

Lijntrekken

Scott maakte in vakkringen in 1976 naam met een onderzoek naar de omstandigheden waarin boeren in Birma en Vietnam in de jaren dertig van de twintigste eeuw openlijk tot opstand overgingen (*The Moral Economy of the Peasant. Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*). Zulke opstanden zijn echter zeldzaam. Om te achterhalen hoe boeren in gewone tijden met uitbuiting

omgaan, verbleef Scott twee jaar in een Maleisisch dorp. Boeren plegen voortdurend verzet tegen hun uitbuiters in de vorm van lijntrekken, huichelen, geveinsde onwetendheid, kleine diefstallen, roddel, brandstichting en sabotage. Dat blijft echter verborgen. In het openbaar tasten zij het gezag van de rijken niet aan. Ze bestormen geen graanschuren, maar stelen bij de oogst telkens een beetje rijst (*Weapons of the Week. Everyday Forms of Peasants Resistance*, 1985).

Domme schepselen

Het thema van het openlijke en het verborgen gedrag werkte Scott uit in een boek, dat zich niet tot Aziatische boeren beperkte: *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcripts* (1990). Met voorbeelden uit allerlei samenlevingen en tijdperken betoogt hij dat men pas iets van de machtsverhoudingen kan begrijpen als men verder kijkt dan de zichtbare buitenkant en de formele regels en structuren. Onderdrukten ontwikkelen binnen hun eigen omgeving een uitgewerkt idee over de samenle-

ving. Dat idee staat haaks op het beeld van de machthebbers. Als mensen dat verborgen transcript toch naar buiten brengen en daarmee ‘de waarheid tegen de macht zeggen’, is het geen individueel verhaal, maar een verhaal dat zij in de loop der tijd samen hebben *geschreven*. Zoals de Engelse pachtster Poyser, die rond 1800 tegen haar landheer uitbarstte: ‘Maar ik zeg u eens en voor altijd dat wij geen domme schepselen zijn die u met de zweep in uw hand kunt misbruiken om geld uit te persen omdat wij niet weten hoe wij het juk moeten afschudden. En al ben ik de enige die zegt wat zij denkt, er zijn velen in dit dorp en het aangrenzende dorp die hetzelfde denken’.

Maakbaarheidsdenken

De staat is in deze drie boeken niet afwezig, maar staat niet centraal. Dat is wel het geval in Scott’s volgende boek *Seeing Like a State. How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (1998). In Azië zag Scott dramatische mislukkingen van ontwikkelingsprojecten, die van bovenaf werden opgelegd. Dat bracht hem tot een onderzoek van grote, door staten geplande en geleide projecten ter verbetering van de samenleving, zoals wetenschappelijke bosbouw in Pruisen, de geheel nieuw geplande hoofdstad Brasilia, de collectivisering van de landbouw in de Sovjet-Unie en gedwongen dorpsvorming in Tanzania. Scott ziet daarin een modernistisch-technocratische, op beheersing en standaardisering gerichte en over de hoofden van de betrokken mensen vastgestelde staatsplanning, die geen rekening houdt met lokale ervaringskennis. Het is een vorm van overmoed die zowel bij links als rechts voorkomt en zijn ergste uitwassen in autoritaire staten kent. Scott benadrukt echter steeds dat mensen informele wegen zoeken om zich tegen de opgelegde uniformering te verzetten en de volledige invoering ervan te saboteren. De scherpe kritiek op dit maakbaarheidsdenken betekent geen pleidooi voor een onbeperkte marktwerking. Integendeel, Scott meent dat groot-schalig kapitalisme en ongestoorde marktwerking net zo uniformierend en standaardiserend werken als de plan-nende staat.

James Scott (foto: Michael Marsland).

Barbaren

In zijn laatste, in 2009 verschenen boek met de provocerende titel *The Art of Not Being Governed. An Anarchist History of Upland Southeast Asia* combineert Scott zijn oorspronkelijke thema met de problematiek van de staat. Hij beschrijft hoe in een gebied zo groot als Europa mensen zich eeuwenlang – en tot voor kort – aan de steeds sterker worden staten hebben kunnen onttrekken. Het is gebruikelijk om in mensen in bergstreken *onze levende voorouders* te zien, *barbaren* of *wilden* die nauwelijks door de beschaving zijn bereikt. Volgens Scott klopt daar niets van. Deze mensen komen voor een groot deel uit het laagland en zijn de bergen in gevlucht toen de oprukkende staat hen wilde registreren en belasting, dwangarbeid of dienstplicht wilde opleggen. Onder hen waren mensen die konden lezen en schrijven, maar die kennis (geschreven documenten werden vaak gezien als controlemidelen van de staat) is daarna weer verloren gegaan.

Zij hebben hun eigen kleine samenlevingen opgebouwd, zich flexibel aanpassend aan de omstandigheden, met tijdelijke en wisselende landbouwgronden. Ook zonder staatsstructuur was er in deze relatief egalitaire en etnisch open samenlevingen wel een vorm van orde. Ze stonden ook niet los van de staten in

de dalen, maar ze dreven er handel mee. Soms werden ze weer opgenomen in de staten om zich er later weer van los te maken. Scott ziet zulke patronen ook elders in de wereld, bijvoorbeeld bij Berbers in Noord-Afrika.

Hoop stenen

Natuurlijk kwam er kritiek op het werk van Scott. Hij zou te snel allerlei gedrag opvatten als bewust verzet tegen de maatschappelijke orde. Hij zou te veel generaliseren en te gemakkelijk conclusies trekken uit nogal onvergelykbare situaties uit verschillende landen en tijdperken. Zijn werkwijze zou niet in overeenstemming zijn met een strikte wetenschappelijke methodologie. Scott toont zich weinig gevoelig voor zulke kritiek. Hij vindt dat de sociale wetenschappen, die nadrukkelijk geen natuurwetenschappen zijn, zich juist moeten bezighouden met grote maatschappelijke thema's als macht, ongelijkheid, (on)rechtvaardigheid en verzet. De methodologisch georiënteerde wetenschappers onderzoeken meestal triviale vragen. Zij zeggen dat ze bouwstenen aandragen en 'veronderstellen dat als je daar genoeg van hebt, je uiteindelijk een gebouw krijgt. Ik denk dat je dan alleen maar een hoop stenen hebt'.

Maatschappijleer

Scott heeft in Nederland verscheidene lezingen en colleges gegeven, maar van zijn werk is niets in het Nederlands vertaald en buiten sociaalwetenschappe-

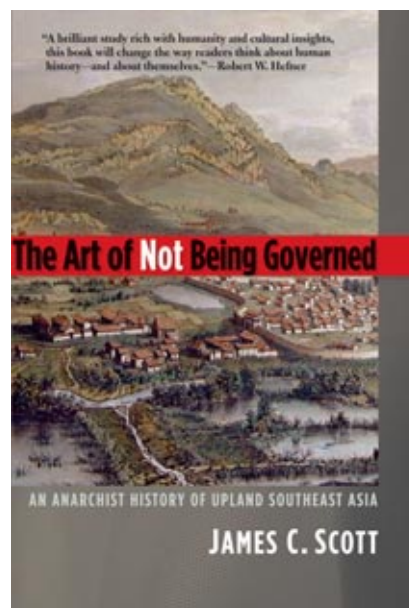
lijke kringen is hij hier nauwelijks bekend. Dat is jammer, want hij biedt verrassende en verfrissende uitzichten op de samenleving die ook voor Maatschappijleer van belang zijn. De meeste eindtermen gaan over zichtbare en vaak formeel georganiseerde maatschappelijke verschijnselen. Daarnaast is het vak nogal staatsgericht. Telkens weer is de vraag wat de overheid wel of niet aan een bepaald maatschappelijke probleem zou moeten doen en vanuit welke belangen en opvattingen georganiseerde groepen daarbij betrokken zijn. Dat mensen ook oplossingen buiten de staat en georganiseerde verbanden om kunnen zoeken – en soms voor de buitenwereld onzichtbaar – komt veel minder aan bod of krijgt snel het etiket *crimineel* opgeplakt.

Als tegenwicht kunnen de onderzoeken en ideeën helpen van iemand die, in zijn eigen woorden, 'erg onder de indruk is van de potentiële kracht van het principe van gelijkheid zonder hiërarchie. Er zijn talloze voorbeelden van zeer complexe structuren die in de loop der tijd zonder enige overheidsbemoeyenis tot stand zijn gekomen'.

Geldt wat Scott in 1990 schreef ook niet voor veel maatschappijleerdocenten: 'Sociale wetenschappers, om maar te zwijgen van heersende elites, worden vaak verrast door de snelheid waarmee een ogenschijnlijk eerbiedige, berustende en loyale ondergeschikte groep tot massaal verzet overgaat.' ◀

Jan de Kievid is gepensioneerd docent Lerarenopleiding Maatschappijleer tweedegraads bevoegdheid in Amsterdam.

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: menp@publiek-politiek.nl.

Polderen voor beginners

Tijdens de Docentendag vond een wel heel bijzondere workshop plaats. Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet presenteerde haar lesprogramma voor burgerschapsvorming in het mbo.

Hoe kan aan jongeren worden uitgelegd hoe de parlementaire democratie werkt zonder in een saai college over staatsrecht te vervallen? Deze vraag vormt het uitgangspunt van het lesprogramma *Polderen voor beginners*. In de handleiding is het antwoord te lezen: leerlingen maken kennis met de werkwijze van de Nederlandse democratie 'door het zelf te doen'.

Geen voorkennis?

Ondanks het positieve karakter van activerende werkvormen is het gevaar bij 'leren door te doen' dat leerlingen druk bezig gaan met 'samenwerken, bondgenoten zoeken en compromissen sluiten', zonder uiteindelijk een idee te hebben wat dit met politiek heeft te maken. *Polderen voor beginners* maakt echter bij elke stap een koppeling naar de werkelijkheid van de Tweede Kamer.

De vraag is of het hebben van voorkennis (verkregen door *saai* colleges) niet een voorwaarde is om een mening te kunnen vormen? Ook hierin voorziet het lesprogramma met een flitsende dvd waarin wordt uitgelegd wat die mensen in de Tweede Kamer nu eigenlijk doen. Zet de film af en toe stil en stel de leerlingen een vraag over wat ze hebben gezien, over een begrip dat voorbij is gekomen of een persoon die in beeld is geweest. Dit stimuleert een actieve kijkhouding.

Stap 1 – Plannen bedenken

Na de dvd te hebben bekeken, is het tijd om in de huid van de politicus te kruipen. Het lesprogramma laat de leerlingen een plan bedenken om sport en gezondheid bij mbo-studenten te verbeteren. Nog voordat de leerlingen ideeën door het lokaal kunnen roepen, worden ze in vijf kleine groepen verdeeld. Elke groep krijgt andere doelen die ze moet proberen te bereiken. De doelen komen voort uit de volgende invalshoeken:

- lidmaatschappen van sportverenigingen;
- gezond eten;
- meer bewegen;
- gymnastiek op het mbo;
- ongezond eten op school.

Een goed plan bedenken is niet genoeg. Leerlingen moeten het ook onderbouwen én vertellen welke stappen ze willen zetten om het plan uit te voeren. Willen ze het plan *top-down* of *bottom-up* gaan invoeren? Stellen ze een wet in en verkopen ze die aan de studenten met behulp van een bekende ambassadeur (*top-down*), of zoeken ze eerst medestanders in de maatschappij (*bottom-up*)?

Christine Elout (links) volgt de workshop van Gerdi Verbeet (foto: Lizzy Kalisvaart).

Stap 2 – Plannen bekend maken

De groepen gaan met elkaar in gesprek. Het lesprogramma laat de groepen de plannen aan elkaar presenteren, bijvoorbeeld door uit elke groep één leerling bij een andere groep te plaatsen. Laat ze hierna in hun eigen groep bespreken (en op schrijven!) wat ze van de andere groepen hebben gehoord.

Stap 3 – Tactiek kiezen

In de politiek is tactiek van levensbelang. De groepen kennen elkaars plannen. Elke groep beantwoordt de volgende vragen:

1. Wat zijn de overeenkomsten tussen de plannen?
2. Met welke groep kan het best een compromis worden gesloten?
3. Wat ben je bereid in te leveren? Wat wil je van je eigen plan aanpassen om het geaccepteerd te krijgen?

Stap 4 – Polderen

De groepen gaan met elkaar in gesprek. Doel is om bondgenoten te vinden zodat ze hun eigen plannen zo goed mogelijk kunnen uitvoeren. Gevormde coalities mogen bij elkaar aanschuiven.

Stap 5 – Eindpresentatie

Binnen de groepen worden de laatste zaken op elkaar afgestemd en wordt het eindplan gemaakt. Daarna bereiden de groepen hun presentatie voor. De coalities mogen gezamenlijk een presentatie houden. In het lesprogramma vormt de presentatie het slot. Een zinvolle toevoeging is om ook het stemproces mee te nemen. Laat per plan twee mensen de presentatie houden. Wanneer alle plannen zijn gepresenteerd, mogen de leerlingen op het beste plan stemmen. Natuurlijk vinden leerlingen het moeilijk om niet op hun eigen plan te stemmen. Wanneer de stemming erg is verdeeld, kunnen extra stemronden worden gehouden. Per stemronde vallen de plannen met de minste stemmen af.

Eigen invulling

Polderen voor beginners is bedoeld voor het beroepsonderwijs. De casus gaat over sport en gezondheid. De casus zou aan de opleidingsrichting van de leerlingen kunnen worden aangepast, op voorwaarde dat die een kwestie van (min of meer) algemeen belang behelst. ◀

Christine Elout

Het lespakket *Polderen voor beginners*
vindt u op de website
www.jongerenkamer.nl.

Recensies

Arjan Vliegenthart en Ronald van Raak (red.), **De Eerste Kamer. De andere kant van het Binnenhof: toen, nu, straks**, Uitgeverij: Aspekt /Wetenschappelijk Bureau van de SP, Soesterberg/ Den Haag, 2011, ISBN 9789461530516, 149 pagina's; prijs: € 10,95

De Kamer van politiek plezier

Hans van der Heijde

Bedaagd? Deftig? *Chambre de réflexion?* Waar de keurige senatoren met puffende sigaren de politieke waan van de dag van de overkant van het Binnenhof in alle rust en met gepaste distantie overdenken alvorens het tot besluitvorming te laten komen? Als de Eerste Kamer al ooit een sociëteit van bedaaide reflectie is geweest, anno nu is zij een levendige politieke arena waarmee de Tweede Kamer en het kabinet duchtig rekening hebben te houden.

De veranderde positie van de Eerste Kamer was reden voor het wetenschappelijk bureau van de SP om rol, historie en toekomstperspectieven van de Eerste Kamer eens tegen het licht te houden. Onder redactie van SP-volksvertegenwoordigers Arjan Vliegenthart (Tweede Kamer) en Ronald van Raak (Eerste Kamer) werd daarover een bundel opstellen gepubliceerd met bijdragen van een parlementair historicus, een aankomend GroenLinks-senator en senatoren van D66, OSF, SP en CU: *De Eerste Kamer. De andere kant van het Binnenhof: toen, nu, straks*.

Novelle

De geschiedenis van de Eerste Kamer is alleen daarom al interessant, omdat haar bestaan al vanaf haar geboorte ter discussie staat, al was het maar omdat ze Nederland door de Belgen is opgedrongen. Thorbecke wilde er wel vanaf, maar schikte zich in een compromis dat erin voorzag dat de leden niet langer door de koning werden aangewezen, maar door de leden van de Provinciale Staten werden gekozen.

In alle bijdragen aan deze bundel komt nadrukkelijk naar voren dat de Eerste Kamer een politiek instituut is en niet een staatsrechtelijk studiegenootschap: de leden bedrijven politiek en nemen besluiten op basis van politieke argumenten, daarbij natuurlijk wél rekening houdend met de mate van overeenstemming in de Tweede Kamer. In tegenstelling tot de Tweede Kamer beschikt de Eerste Kamer niet over het

initiatiefrecht en het recht van amendement. Het ontbreken van dat laatste recht wordt echter gecompenseerd door gebruikmaking van de bevoegdheid om een novelle te eisen, dat wil zeggen: een wetsvoorstel alleen in gewijzigde vorm (als nieuw wetsvoorstel dus) in behandeling te willen nemen. Het recht van enquête heeft ze wel, maar gebruikt ze niet. Het dreigen ermee volstaat om een kabinet te dwingen onafhankelijk onderzoek te laten plegen. De Commissie Davids, die de steun aan de Irak-invasie onderzocht, is daarvan een pregnante voorbeeld.

Het kabinet Rutte-Verhagen zit danig in zijn maag met een Eerste Kamer waarin het geen meerderheid lijkt te krijgen. Dat belooft nog wat. Misschien treedt Mark Rutte nog in de voetsporen van Abraham Kuypers, die een hem ongewillige Eerste Kamer ontbond en nieuwe Statenverkiezingen liet uitschrijven.

Voortbestaan

De meeste contribuënten gaan de vraag niet uit de weg of de Eerste Kamer niet beter kan worden opgeheven. Alleen D66'er Hans Engels is daar onomwonden voor, de anderen zijn of zonder meer tegen, of komen met aanpassingsvoorstellen. Uit de bijdragen van de SP'ers spreekt zelfs een zeker enthousiasme in de trant van: is met de Commissie Davids en het vervolg daarop niet een mooi succes geboekt en is het niet invloedrijke politiek voor en politiek na, wat we nu met veel plezier aan het doen zijn?

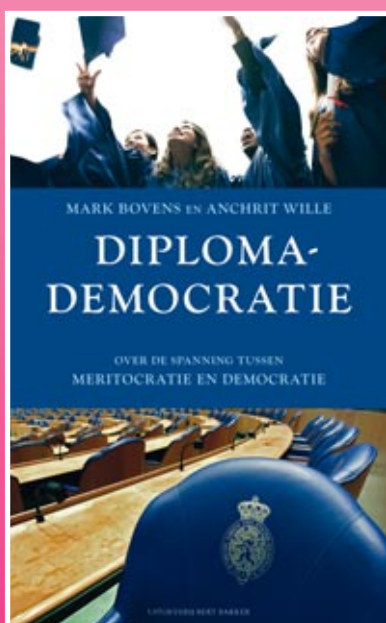
Hoe dan ook zal de Eerste Kamer nog lang voortbestaan, want voor haar opheffing is een grondwetsherziening nodig en die vereist een gekwalificeerde meerderheid in de Staten-Generaal. Gezien het plezier dat senatoren aan hun politieke rol beleven en die nu zo sterk gegroeide belangstelling van media en publiek zit een dergelijke meerderheid er voorlopig bij lange na niet in.

Engels wijst op een manco in het Nederlandse staatsbestel, dat de Eerste Kamer wel zei en zegt te vullen, maar dat al politiek bedrijvend niet deed en doet: een rechtscollege dat wetten aan de Grondwet mag toetsen. Elke serieuze democratie heeft dat, maar de Nederlander die zich tengevolge van Nederlandse wetgeving in zijn grondwettelijke rech-

Recensies

Mark Bovens en Anchrit Wille, **Diplomademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie**, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2010, ISBN 978-90-3513-606-9, 184 pagina's, prijs € 17,95

ten aangetast meent, is op het Europese Hof van Justitie aangewezen. Veel contribuanten zijn uit op uitbreiding van de rechten van de Eerste Kamer, met name met het recht op het (naar de Tweede Kamer) terugzenden van wetsvoorstellen. Ook worden aanpassingen bepleit in de wijze van het kiezen van haar leden. Overigens valt niemand over de huidige formule voor kiesdelerberekening, die het democratisch beginsel dat elke stem even zwaar moet tellen, geweld aandoet (zie elders in dit nummer het artikel over de laatste Provinciale Statenverkiezingen). Het idee van directe verkiezingen voor de Eerste Kamer wimpelen ze af, de een wat duidelijker dan de ander.

Ten slotte: de senatoren kunnen tenminste één ding veel beter dan hun collega's van de Tweede Kamer: schrijven! Alle bijdragen munten uit door helderheid en door afwezigheid van politiek-bureaucratisch jargon en modieuze trendtaal. Een mooie bundel, kortom. ◀

Democratie en de kaste van de logen en de nomen

Hessel Nieuwelink

Er is een duidelijk verband tussen opleidingsniveau en maatschappelijke en politieke houdingen, maar ook met, bijvoorbeeld, vakantiebestemmingen, vormen van vrijetijdsbesteding en kledingkeuze. Dit is misschien niet verrassend, maar het inzicht dat de Nederlandse samenleving en haar bestuur een groeiende kloof tussen hoog- en lageropgeleiden vertonen, en dat die groepen met de rug tegen elkaar staan, is dat wel. Nederland is een diplomademocratie geworden, betogen bestuurskundige Marc Bovens en politicologe Anchrit Wille.

In hun boek *Diplomademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie*, dat een aanrader voor maatschappijleerdocenten is, schuwen Marc Bovens en Anchrit Wille scherpe formuleringen niet. Zij zijn van mening dat het Nederlandse bestuur meer overeenkomt met de aristocratie die Plato voor ogen had, dan met hetgeen doorgaans onder democratie wordt verstaan. De dienst wordt uitgemaakt door de hoger opgeleiden. Zij domineren de politieke instituties en het maatschappelijk middenveld en hebben de lager opgeleiden daar grotendeels uit verdrongen.

Ongelijke politieke participatie

Hoogopgeleiden doen veel meer aan politieke participatie dan lager opgeleiden (zie tabel 1).

Hoewel er in dit soort *self report*-onderzoeken altijd enige mate van vertekening zit, zijn de verschillen aanzienlijk. Bovens en Wille merken op dat naar mate participatie meer van burgers verlangd, de verschillen alleen maar groter worden. Zo is het verschil in deelname aan inspraakbijeenkomsten en in het bekleden van een politieke positie groter dan bij vormen van participatie zoals stemmen en praten over politiek. Binnen het maatschappelijk middenveld zijn hoogopgeleiden sterk oververtegenwoordigd. Op dat middenveld zijn vele organisaties die opvattingen uitdragen populair onder hoogopgeleiden, en weinig tot geen die dat niet doen. 'Tegenover Amnesty International, het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM) en al die andere mensenrechtencomités steekt het eenmanscomité van Joost Eerdmans ['Burgercomité tegen onrecht', *HM*] een beetje pover af. Op het Lange Voorhout zit wel een Europese Beweging, maar geen Europese tegenbeweging'. Als tegenmacht lijken er inderdaad weinig organisaties te zijn die zich inzetten voor zaken die laagopgeleiden als belangrijk

Tabel 1

	Laag opgeleiden	Hoogopgeleiden
Heeft gestemd bij verkiezingen 2006	90 %	97 %
Heeft gestemd bij referendum over 'EU-grondwet'	56 %	83 %
Heeft contact opgenomen met politicus/ambtenaar	7 %	19 %
Heeft meegedaan met inspraakbijeenkomst van de overheid	6 %	21 %

Bron: Nationaal verkiezingsonderzoek van 2006

Tabel 2	Laagopgeleiden	Hoogopgeleiden
Politici hebben alleen maar mooie praatjes	38 %	15 %
Politici zijn zakkenvullers	27 %	6 %
Kamerleden bekommeren zich niet om de mening van mensen zoals ik	54 %	22 %
Ministers en staatssecretarissen zijn vooral op hun eigen belang uit	57 %	25 %

Bron: Nationaal verkiezingsonderzoek van 2006

aangeven (zoals ophouden met multiculturaliteit, of strenger tegengaan van criminaliteit).

Representatie

In politieke organen zijn laagopgeleiden nauwelijks nog aanwezig. Zo zijn er al tijden geen laagopgeleide kabinetsleden meer, is 90 (!) procent van de Kamerleden hoog opgeleid (anno nu is slechts één Kamerlid niet hoog opgeleid, nota bene een D66'er, een partij waar vooral hoogopgeleiden op stemmen). Deze gebrekkige *mimetische* representatie (representatie in de zin van een zo goed mogelijke weerspiegeling van samenleving) is volgens Bovens en Wille problematisch omdat de belangen en waarden van hoog- en laagopgeleiden verschillen. Waar de eersten ten tijde van de verzuiling nog als zaakwaarnemers van de laatsten mochten gelden, is dat na de verzuiling steeds minder het geval. Dit is temeer een probleem omdat het samenvalt met een nieuwe scheidslijn in de politiek: kosmopolitische hoogopgeleiden versus nationalistische laagopgeleiden. Dit is een tegenstelling die dwars

Een grote groep laagopgeleiden voelt zich niet vertegenwoordigd.

door partijen (met name PvdA, CDA en VVD) loopt en een andere indeling kent dan de traditionele links/rechts- of niet-religieus/religieusindelingen. SP en PVV zijn meer nationalistisch en anti-Europese Unie georiënteerd en GroenLinks en D66 meer kosmopolitisch. Dat bij de verkiezingen voor het Europese Parlement bijna 50 procent van de laagopgeleiden SP of PVV stemde en bijna 50 procent van de hoogopgeleiden voor D66 of GroenLinks kozen, bevestigt dat. Men

zou ook kunnen concluderen dat de lager opgeleiden daarmee het zaakwaarnemerschap van de – door hoogopgeleiden gedomineerde – gevestigde partijen niet langer (h)erkennen.

Gevolgen?

De auteurs achten deze ontwikkeling problematisch. Op politiek niveau kan het betekenen dat laagopgeleiden zich van het systeem afkeren. Hoewel het te ver gaat om te stellen dat dit nu al het geval is, wijst verkiezingsonderzoek wel op een groot verschil in tevredenheid tussen beide groepen (zie tabel 2). Bij al deze uitspraken is er stevast een aanzienlijk grotere groep laagopgeleiden die het er mee eens is en ontevreden is over het functioneren van de parlementaire democratie. Zij vinden in grotere mate dat zij niet zijn vertegenwoordigd; die waarneming zou heel goed kunnen kloppen. Bovens en Wille laten eveneens zien dat deze verschillen sinds begin jaren zeventig langzaam toenemen.

Opkomstplicht als oplossing?

Wat te doen? Bovens en Wille komen met pogingen tot oplossingen. Dit is het zwakste hoofdstuk. Zij stellen bijvoorbeeld dat het goed is om bij verkiezingen de opkomstplicht weer in te voeren, want dat vergroot de kans dat laagopgeleiden ook gaan stemmen. De auteurs geloven eveneens dat meer referenda (gecombineerd met opkomstplicht) een goede oplossing zou zijn. Dan telt immers ieders stem even zwaar en kunnen hoogopgeleiden de besluitvorming niet domineren. Omdat laagopgeleiden volgens Bovens en Wille niet de behoefte hebben om aan uitgebreide politieke participatie te doen (zie toeschouwerdemocratie) en vraagstukken soms erg ondoorgankelijk zijn, is het volgens hen noodzakelijk dat er door politieke partijen heldere en verschillende standpunten worden geformuleerd.

Recensies

leerd. Hierdoor is het voor laagopgeleiden (en waarschijnlijk ook een hoop hoogopgeleiden) eenvoudiger om een bewuste stem uit te brengen. De vraag is of nu niet juist het probleem was dat er door de politieke elite te weinig de stem van de laagopgeleiden werd vertolkt? Waarom zou dat tijdens referenda dan wel zo maar gebeuren? Daarbij komt dat Bovens en Wille aangeven dat laagopgeleiden minder behoefte aan uitgebreide participatie hebben, maar door de opkomstplicht en met name referenda wel verwachten dat zij meer gaan deelnemen. Zij moeten dan immers vaker stemmen en zich rondom verkiezingen met politiek gaan bezighouden.

Burgerschapsonderwijs als oplossing

Een andere oplossing ligt volgens Bovens en Wille in het onderwijs. Zij

verwachten veel van de rol van het onderwijs, maar constateren dat de vakken die daar een belangrijke rol bij moeten spelen (Maatschappijleer en Geschiedenis) een marginale positie innemen. Hier hebben de auteurs een sterker punt. Juist het onderwijs zou in een samenleving waar het contact tussen hoog- en laagopgeleiden tot bijna nul dreigt af te nemen, veel meer aan maatschappelijke en politieke vorming van jongeren moeten doen; met name die uit laagopgeleide milieus.

De positie van Maatschappijleer is inderdaad relatief zwak, burgerschapsvorming heeft op ROC's vaak niet veel met politieke of democratische vorming te maken en de minister meent dat men *back to the basics* van rekenen en taal moet. ◀

(advertenties)

Gratis gastlessen (politiek) burgerschap voor het MBO!

Wilt u uw studenten in aanraking brengen met politiek en democratie? Vraagt u zich af hoe u de politieke burgerschapscompetenties op een aansprekende manier aan bod kunt laten komen?

Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) heeft een aanbod van gastlessen dat zich richt op de politieke burgerschapscompetenties in het MBO. Enthousiaste gastdocenten van het IPP komen hiervoor graag naar uw school.

U kunt kiezen uit lessen met verschillende thema's:

- Stemmen
- Hoe kun je zelf invloed uitoefenen?
- Politieke partijen
- Rollenspel lokale politiek
- Europa

In alle lessen wordt kennisoverdracht gecombineerd met interactieve werkvormen. De gastdocenten geven per dag op één school minimaal twee en maximaal vijf lessen. De gastlessen zijn gratis en beginnen niet voor 9.00 uur. U vindt meer informatie over de gastlessen en de wijze waarop u deze kunt aanvragen op:

... WWW.POLITIEKINDEKLAS.NL

De werkwijze

Anique ter Welle

Liever lui dan moe?

In mijn examenklassen doen alle leerlingen een examen literatuur voor Maatschappijwetenschappen. Zij moeten een boek lezen, daar een verslag over schrijven en een mondeling examen afleggen. Dat betekent dit jaar voor mij 54 examens, dus ongeveer 54 uur werk. Een hele klus waarvan ik me af en toe afvraag: 'Waarom in godsnaam?'. Het antwoord weet ik gelukkig nog altijd snel: omdat het nuttig, leerzaam en heel erg leuk is. Dus gewoon doorploeteren!

Lekker montessori

De leerlingen mogen ieder zelf een boek kiezen van de door ons samengestelde, jaarlijks geactualiseerde lijst. Er verschijnt namelijk nogal wat op ons vakgebied. Natuurlijk mogen mijn leerlingen na overleg ook een boek lezen dat niet op de lijst staat – 'lekker montessori'. Dat boek hebben ze dan thuis in de kast gevonden. De boeken zijn sociaalwetenschappelijke werken over bijvoorbeeld media, criminaliteit en de samenleving in meer algemene zin, van deskundigen als Luyendijk, Bovenkerk of De Swaan. Op een intekenlijst mogen de leerlingen vervolgens zelf aangeven wanneer ze het mondeling willen doen: ergens tussen eind november en half april.

Boeken

Ze moeten niet alleen een samenvatting van het boek schrijven, maar ook informatie over de schrijver geven en het boek binnen de maatschappelijke discussie over het onderwerp plaatsen. Ook moeten ze iets zeggen over hoe het boek is ontvangen: was het omstreden; zijn er andere boeken over dit onderwerp geschreven; en waren de recensies lovend of juist niet? Een eigen mening over het boek en tien stellingen over het onderwerp maken het verslag compleet. Het mondeling examen gaat vervolgens over het boek, het verslag en de stellingen.

Diepgang

De verschillen zijn groot. Je hebt om te beginnen natuurlijk lezers en niet-lezers, en dus dikke, moeilijke boeken en dunne eenvoudige. Dun en eenvoudig is niet erg, vind ik. Al zijn er natuurlijk grenzen. Belangrijker is de diepgang. Die is vaak voldoende, soms heel groot en af en toe die van een rubberboot. Ook de aandacht die aan het verslag wordt besteed (taalgebruik en hoe het eruit ziet) weegt mee bij de beoordeling... en natuurlijk het mondeling zelf. Opvallend is dat sommige leerlingen echte schrijvers zijn en andere echte pratere. Dat weten ze trouwens heel goed van zichzelf. In bijna alle gevallen is het een aangenaam en boeiend gesprek over een maatschappelijk fenomeen, waarbij me opvalt dat het met de maatschappelijke betrokkenheid van leerlingen doorgaans enorm meevalt.

Kwaliteit

Het zit er bijna op. Nog een stuk of tien en dan heb ik deze klus dit schooljaar weer achter de rug. Ineens, een paar dagen geleden, ontdekte ik een verband. De kwaliteit van de verslagen neemt af naarmate het jaar vordert. Eerst dacht ik nog dat ik zelf misschien strenger was geworden, maar ik heb de verslagen van eerder dit jaar er nog eens op nageslagen. De gekozen boeken zijn moeilijker en de verslagen zijn veel beter. Uitstel leidt dan misschien niet tot afstel, maar wel tot kwaliteitsverlies. De cijfers zakten van negens naar vijven. Zijn leerlingen drukker in deze tijd van het jaar, waardoor het mondeling Maatschappijwetenschappen er even snel tussendoor moet? Raken leerlingen gedurende het jaar door hun reserves heen en hebben ze dus sowieso niet zoveel puf meer? Of kiezen de enthousiastelingen ervoor om het zo snel mogelijk te doen en zijn nu de leerlingen aan de beurt die eerst een grote weerzin moesten overwinnen?

Niets doen

Wat de verklaring voor deze samenhang ook is, ik concludeer er uit dat ik mezelf al dat geëxamineer had kunnen besparen en de cijfers had kunnen uitdelen op basis van de intekenlijst! Dan was ik snel klaar geweest en had ik zeeën van tijd over gehad voor andere dingen en vooral voor geen dingen. Gewoon 54 uur niets doen, ook fijn. Volgend jaar toch eens overwegen...

Geknipt

Extra toets middelbare scholieren

Scholen moeten aan het eind van de tweede klas van middelbare school het niveau van hun leerlingen toetsen en leraren moeten zich laten bij- en nascholen op straffe van het verliezen van de bevoegdheid.

Deze maatregelen beveelt de Onderwijsraad aan in het rapport *Naar hogere leerprestaties in het voortgezet onderwijs*. Het rapport moet onderwijsminister Marja van Bijsterveldt helpen bij het samenstellen van een *Actieplan Beter Presteren*, dat de leerprestaties van middelbare scholieren moet verhogen. De minister heeft in december de komst van een dergelijk actieplan aangekondigd. Zij stelde onder meer voor om het aantal profielen – vakcombinaties op de middelbare school – terug te brengen van vier naar twee. Dat vindt de Onderwijsraad voorbarig. Eerst moet de mening worden gevraagd van instellingen uit het vervolgonderwijs: de universiteit, de hogeschool en het middelbaar beroepsonderwijs. Het volledig afschaffen van de profielen moet volgens de Onderwijsraad ook in de discussie worden betrokken. De Raad is het met de minister eens dat het niveau van het voortgezet onderwijs in Nederland omhoog kan.

(Bron: *NRC Handelsblad*, 28 februari 2011)

'Het is schokkend hoeveel onderzoeken er naar chaos in de klas zijn gedaan en hoe weinig leraren er wat over weten. Ze moeten, volgens de mores, het allemaal zelf uitvinden. Niemand legt de jonge docent uit hoe je een klas onder controle krijgt.'

(René Kneyber, docent en auteur van *Orde houden in het voortgezet onderwijs*, in: *Algemeen Dagblad*, 10 maart 2011)

Alleen artsen en piloten hebben hoger aanzien

Sinds 2000 komt Finland in het PISA-onderzoek (een internationale peiling naar de kennis van 15-jarigen in 65 landen) als beste Europese land uit de bus. De Nederlandse minister van Onderwijs, Marja van Bijsterveldt, lijkt goed naar Finland te hebben gekeken: zij kwam met het plan dat alle leraren in Nederland in de toekomst een mastergraad moeten halen. Laat dat nu net in Finland een vereiste zijn. Toch is het nog maar de vraag of het succes zo kan worden gekopieerd. Het grootste verschil met Nederland en vele andere landen is dat de status van de leraar in Finland ongekend hoog is. 'Die status is zo verstrengeld met de Finse cultuur. Die is erg moeilijk naar een ander land te verhuizen', zegt Ritva Semi, voormalig onderwijzeres en adviseur namens de Finse onderwijsbond. 'In de jaren na de oorlog ging het heel slecht met Finland. Vanaf toen werd de Finnen ingeprent: als we als land willen overleven, moeten we investeren in onderwijs, want alles wat we hebben, zijn onze mensen.' Al sinds jaar en dag is de Finse samenleving dus doordrenkt met het idee dat onderwijs het belangrijkste in het leven is. Semi: 'Alleen artsen en piloten staan nóg hoger in aanzien. Dat maakt het vak zo aantrekkelijk.' Door het aanzien én het belang van het vak staan jonge Finnen in de rij voor een onderwijsmaster.

Geraldine Brouwer, consultant voor CPS Onderwijsontwikkeling en Advies: 'Het belang dat de Finse samenleving aan onderwijs hecht, blijkt uit het opleidingsniveau van leraren. Alle leraren zijn academisch opgeleid. Leraren in het basisonderwijs hebben een pedagogische master op zak. Leraren in het voortgezet onderwijs hebben een academische opleiding in een specifiek vak afgerond, aangevuld met een

ruime hoeveelheid pedagogische kennis en vaardigheden'. Bijsterveldt heeft nog vier jaar om het imago van de Nederlandse leraar naar dat niveau te tillen. Dan begint de grote uittocht. (Bron: *De Pers*, 23 maart 2011)

Staatssecretaris van Onderwijs Halbe Zijlstra wil op advies van de Onderwijsraad een experiment met prestatiebeloning beginnen. 'Wie een excellente leraar is en wie niet, is bijna niet te meten,' zegt Henrik de Moel, leraar Geschiedenis en Maatschappijleer op het Augustinuscollege Groningen: 'Prestatiebeloning werkt alleen bij verkopers, niet bij een platte organisatie als een school.'

(Bron: *Dagblad van het Noorden*, 16 maart 2011)

Einde aan ruzie met docenten

Ouders die dreigen met advocaten,

leerkrachten die betweterig de regie voeren over tienminuten- en rapportgesprekken, ruzies over de uitslag van Cito-toetsen en afgepakte mobieltjes. Het is schering en inslag in onderwijsland en dat moet nu maar eens afgelopen zijn, vindt de nieuwe landelijke stichting Leraar Leerling Ouders (LLO). Voorzitter Marina van der Wal is ervan overtuigd dat de organisatie keihard nodig is: 'Docenten en ouders regeren vanuit aparte belangenclubjes te verkrampt over de hoofden van kinderen heen en belangendenken schaadt juist het kind. Daarom bepleiten wij dat ouders en leraren uit hun loopgraaf komen en de zorg over de schoolklassen en elkaars kroost gezamenlijk gaan delen'. De stichting wil een platform bieden voor zowel ouders als scholen; in het belang van het kind. Vijftien scholen en vijftien ouders waren bij de oprichting van de stichting betrokken. (Bron: *Metro*, 28 maart 2011)

Job Cohen reikt prijzen uit

Op 14 juni zal Job Cohen, PvdA-fractie-voorzitter in de Tweede Kamer, de prijzen voor het beste profiel- en sectorwerkstuk Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen uitreiken. Daarna zal hij met de winnende leerlingen dineren in de Euromast. Tijdens dat diner kan over de onderwerpen uit de werkstukken en over allerlei andere maatschappelijke en politieke thema's van gedachten worden gewisseld. U leest in juni op de website www.nvml.nl wie de prijswinnaars zijn.

Examenbesprekingen 2011

Ook dit jaar organiseert de NVLM de examenbesprekingen voor Maatschappijleer 2 (vmbo) en Maatschappijwetenschappen (havo/vwo). Hieronder leest u meer informatie over de datum, tijd en locatie. Wij nodigen u van harte uit deze examenbesprekingen bij te wonen als uw leerlingen in mei examen doen. De uitkomsten van de besprekingen hebben meer waarde als een groot aantal docenten zijn inbreng heeft tijdens de vergaderingen. Als u één of meerdere examenbesprekingen wilt bijwonen dient u zich aan te melden bij Aukje Schrijver (aukjeschrijver@nvml.nl). Vermeld om welk(e) schooltype(n) het gaat.

Examenbespreking vwo Maatschappijwetenschappen

Datum en tijd: maandag 30 mei, 17.00–18.30 uur (vwo)
Plaats: Utrecht
Adres: Uithof, Marinus Ruppert-gebouw, Leuvenlaan 21, zalen 134 en 116

Examenbespreking havo Maatschappijwetenschappen

Datum en tijd: maandag 30 mei, 15.00–16.30 uur (havo)
Plaats: Utrecht

Adres: Uithof, Marinus Ruppert-gebouw, Leuvenlaan 21, zalen 134 en 116

Examenbespreking vmbo Maatschappijleer 2

Datum en tijd: dinsdag 31 mei, 16.00–16.30 (vmbo-bb) & 16.30–17.30 uur (vmbo-kb en -g/tl)
Plaats: Utrecht
Adres: Uithof, Willem C. van Unnik-gebouw, Heidelberglaan 2, zaal 311

Aukje Schrijver is contactpersoon voor alle examenbesprekingen. Zij is te bereiken via e-mail (aukjeschrijver@nvml.nl) of eventueel telefonisch (06–27057860).

Actieplan Beter Presteren

Het kabinet heeft in het *Actieplan Beter Presteren* een aantal hoofdlijnen van zijn onderwijsbeleid vastgelegd. Het gaat daarbij vooral om extra nadruk op Engels, Nederlands en Wiskunde (rekenen). Dit is naar aanleiding van het PISA-onderzoek waar uit zou blijken dat Nederland bij deze vakken en de natuurwetenschappen minder presteert dan voorheen. Daarnaast is in het actieplan, en al eerder in het regeerakkoord, vastgelegd dat maar twee van de vier profielen op havo en vwo mogen overblijven. Het advies dat de Onderwijsraad in reactie op het actieplan heeft geschreven heet *Naar hogere leerprestaties in het voortgezet onderwijs*. De Onderwijsraad onderscheidt in dat advies vier onmisbare clusters van vakken. De Raad geeft daarnaast aan dat er zorgvuldig over de herziening van de profielen moet worden nagedacht. In de zomer zal er waarschijnlijk opnieuw een advies van de Onderwijsraad komen dat specifiek op dat onderwerp ingaat. Deze discussie kan met name voor Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen op de havo en het vwo gevolgen hebben. Er is dus weer werk aan de winkel voor het NVLM-bestuur. Om te beginnen hebben wij een brief aan de Onderwijsraad gestuurd met de vraag waarom Maatschappijwetenschappen en Maatschappijleer niet in de vier onmisbare vakkenclusters worden genoemd. In reactie daarop liet de Onderwijsraad ons weten dat zij Maatschappijleer ook ziet als kennisbasis voor burgerschapsvorming in het voortgezet onderwijs. De raad heeft Maatschappijleer dan ook nadrukkelijk bedoeld als onderdeel van het vierde cluster van vak-

ken. Volgens de NVLM is Maatschappijwetenschappen een belangrijk vak in het cluster sociaal-culturele vakken, maar wij moeten nog horen of de Onderwijsraad dat ook vindt. Ondertussen was een afvaardiging van het bestuur aanwezig bij een conferentie die rondom het actieplan door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap werd georganiseerd. Hoewel de plannen van het ministerie nog niet zijn uitgewerkt, hebben wij alvast aandacht voor het belang van Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen gevraagd.

Mbo

Het bestuur heeft in een brief zijn zorgen over de burgerschapscompetenties in het mbo onder de aandacht van de onderwijswoordvoerders in de Tweede Kamer gebracht. Eind april sprak de Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over het *Actieplan mbo: Focus op Vakmanschap 2011–2015*. Wij hebben bij de Kamerleden aangekaart dat de focus op burgerschap in het beleid van de minister volledig ontbreekt.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter
telefoon: 06–281 25692
e-mail: hansteunissen@nvml.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter
e-mail: coengelinck@nvml.nl

Felix van Vugt, secretaris
Amaliastraat 50
3522 AW Utrecht
telefoon: 06–16431651
e-mail: felixvanvugt@nvml.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon: 0320–249481
e-mail: tomstroobach@nvml.nl

Arthur Pormes
e-mail: arthurpormes@nvml.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie
e-mail: ingridfaas@nvml.nl

Ruth Esselink, aspirant-bestuurslid
e-mail: ruthesselink@nvml.nl

Hetty Schepers
e-mail: hettyschepers@nvml.nl

www.nvml.nl
Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

Vooroordelenkoffer

Alle mensen zijn verschillend. Ze hebben andere belangen, ambities of talenten, verschillende godsdiensten of levensovertuigingen en culturele gewoonten. Soms zijn belangen tegengesteld, maar dankzij democratische spelregels kunnen mensen met elkaar samenleven. Voor kinderen en jongeren is het belangrijk om al jong te leren hoe burgers met elkaar kunnen samenleven, hoe ze regels kunnen maken en hoe ze conflicten op een vreedzame manier kunnen oplossen.

De *Vooroordelenkoffer* wil hen daarbij ondersteunen. Het betreft een kleurrijke tafeltentoonstelling met vijftig kleurrijke, opvouwbare kartonnen displays waarop twaalf thema's zijn verwerkt. De displays worden op tafels gezet in de gemeenschapsruimte van de school, de aula of in de gangen van het gebouw. Met behulp van een routekaart volgen leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs in tweetallen een route. Zij voeren opdrachten uit, geven hun mening en maken keuzen. Zo krijgen ze op een creatieve manier inzicht in vooroordelen, pesten, het zondebokverschijnsel, burgerschap en de achtergronden van discriminatie. Voor begeleiders is een uitvoerige handleiding beschikbaar. De *Vooroordelenkoffer* is een project van de Stichting Vredeseducatie Utrecht. Informatie: www.vooroordelenkoffer.nl.

Aansluiting tussen vmbo-tl en havo

In onderzoek van de laatste jaren naar de specifieke positie van de theoretische leerweg en naar de aansluiting van vmbo-tl op zowel mbo als havo wordt vaak geconstateerd dat deze aansluiting niet optimaal is. De ontvangende scholen signaleren bij tl-leerlingen hiaten in kennis bij bepaalde vakken en problemen bij de overgang naar een andere manier van leren. De publicatie *Scenario's voor de aansluiting tussen vmbo-tl en havo* beschrijft een drietal scenario's (aparte klassen, extra vakken en individueel programma) waarmee vmbo-scholen de aansluiting tussen de theoretische leerweg en havo kunnen optimaliseren op een manier die past bij hun specifieke omstandigheden en onderwijskundige visie. *Scenario's voor de aansluiting tussen vmbo-tl en havo* is een uitgave van SLO, Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling en is via zijn website te downloaden.

Meer informatie: www.slo.nl.

Schools4life

De meeste jongeren, waar ook ter wereld, beginnen tijdens hun middelbare schooltijd te experimenteren met seks. Onveilige en ongewenste seks zijn de belangrijkste verspreiders van hiv. Het Nederlands initiatief *Dance4life* koppelt in haar programma de hiv- en aidsproblematiek aan het thema 'seksuele en reproductieve rechten en gezondheid'. Thuis wordt hier niet altijd even gemakkelijk over gepraat. Juist daarom is het belangrijk om dit onderwerp ook op school bespreekbaar te maken. De kern van het programma is het scholenproject voor het voortgezet onderwijs: *Schools4life*. Dit project vindt plaats van half september tot eind november 2011. Leerlingen kunnen deel uit gaan maken van deze wereldwijde beweging en op een positieve en interactieve wijze bijdragen aan het terugdringen van het aantal hiv-infecties wereldwijd! *Schools4life* is een interactief en aansprekend schoolbreed programma, waarbij inhoud en entertainment zo op elkaar zijn afgestemd dat het leuk is om er aan mee te doen en tegelijkertijd aanzet tot nadenken en discussie. Informatie: www.dance4life.nl/scholenprojecten/schools4life.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redacties zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Joost van den Broek

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@publiek-politiek.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementsprijs M & P 2011

€ 48,10 per jaar. Studenten € 41,10. Scholen en instellingen € 52,70. M & P verschijnt acht keer per jaar. Losse nummers €6,20 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winst oogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever,

telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 30 mei

BEZOEK DE HAAGSE TRIBUNE

Breng nog dit schooljaar bezoek aan de geheel vernieuwde HAAGSE TRIBUNE. U zit met uw klas in onze Trêveszaal of Tweede Kamerzaal! Kies uit de volgende educatieve dagprogramma's:

- Politiek
- Europa
- Van Republiek tot heden
- Democratie en dictatuur
- Rechtspraak

De Haagse Tribune is een educatief programma rond het Binnenhof voor het voortgezet onderwijs.

DEELNAME IS GRATIS!

De Haagse Tribune is een onderdeel van het Huis voor democratie en rechtsstaat.

Informatie en inschrijving:
WWW.DEHAAGSETRIBUNE.NL

